

DIVERZANTI A AGENTI V AKCI

Speciální operace
od první světové války
do současnosti

Milan
Kovář

DIVERZANTI A AGENTI V AKCI

DIVERZANTI A AGENTI V AKCI

Speciální operace
od první světové války
do současnosti

Milan Kovář

GRADA PUBLISHING

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

*Chránit dobro, potlačovat zlo.
S poděkováním mé rodině!*

Milan Kovář

Diverzanti a agenti v akci

Speciální operace od první světové války do současnosti

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod@grada.cz, www.grada.cz

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

jako svou 5698. publikaci

Odpovědná redaktorka Danuše Martinová

Grafická úprava a sazba Q point

Počet stran 344 a 8 stran barevné přílohy

První vydání, Praha 2014

Vytiskla Tiskárna Printo, Ostrava

© Grada Publishing, a.s., 2014

Cover Design © Q point, 2014

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-247-5103-0 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-9568-3 (elektronická verze ve formátu PDF)

ISBN 978-80-247-9569-0 (elektronická verze ve formátu ePub)

Obsah

1. ÚVOD.	7
2. POČÁTEK DVACÁTÉHO STOLETÍ	9
2.1. Čeští bojovníci za svobodu v cizích službách.	9
2.2. Český James Bond – Vladimír Vaněk	16
2.3. Čeští diverzanti v Itálii	22
2.4. Zkáza bitevní lodi <i>Viribus Unitis</i>	27
3. DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	33
3. 1. Britští partyzáni – AUXILIARY UNITS.	33
3. 2. Atentát na centrum Třetí říše.	41
3. 3. Operace FLIPPER – nezdařený únos „Pouštní lišky“	47
3. 4. UNIČTOŽIT GITLERA – sovětské pokusy o atentát na Adolfa Hitlera	54
3. 5. Útok na atol Makin – přepad japonské posádky	60
3. 6. Operace FRANKTON – diverzní operace proti německým plavidlům.	67
3. 7. Operace SWALLOW – úder na továrnu Norsk Hydro . . .	73
3. 8. Operace JAYWICK – přepadení japonských plavidel v Singapuru	81
3. 9. ALSOS MISSION – hon na německé atomové vědce	87
3. 10. Operace FOXLEY a CROSS – plány na zabití Hitlera	99
3. 11. Operace JEDBURGH a SUSSEX – podpora invazních sil. .	104
3. 12. Operace SAARF – spojenecké výsadky na záchranu válečných zajatců	111
3. 13. Operace SUNRISE – vyjednávání OSS o separátním míru s Německem.	118
4. POVÁLEČNÁ LÉTA	122
4. 1. Poslední nacistický plán – werwolfové	122
4. 2. Nacistická poválečná síť – ODESSA	130
4. 3. Poválečné účty – židovští mstitelé	134
5. STUDENÁ VÁLKA	142
5. 1. Operace STAY BEHIND – budování ilegální sítě pro případ sovětské invaze	142
5. 2. Záchrana československých politiků po převratu v roce 1948	159

5. 3.	Československá akce DI	164
5. 4.	UNPIK – Partyzáni OSN v Koreji	177
5. 5.	Ruské DRG – příprava SSSR na invazi do svobodného světa	184
5. 6.	Mokryje děla – atentáty provedené KGB	192
5. 7.	Operace CT CIRCUS – tibetští partyzáni.	199
5. 8.	Operace CLARET – záhadný osud Lionela Crabba	207
5. 9.	Operace ATTILA – dopadení Adolfa Eichmanna	212
5. 10.	Operace PLUTO – krach v Zátocě sviní	217
5. 11.	Operace DRAGON ROUGE – záchrana rukojmích ve Stanleyville	227
5. 12.	Operace BLACK BOX	234
5. 13.	Tunelové krysy.	239
5. 14.	Korejský prašivý tučec – tajemství ostrova Silmido	243
5. 15.	Operace IVORY COAST – osvobozovací úder na Son Tay	248
5. 16.	Operace CARLOTA – kubánská intervence v Angole.	256
5. 17.	Cíl: Dimona – sovětský plán na zničení izraelského jaderného reaktoru	261
5. 18.	Operace ŠTORM 333 – svržení afghánského prezidenta Amína	266
5. 19.	Operace SATANIQUE – útok na Greenpeace	275
5. 20.	Operace FLAVIUS – smrt teroristů	282
5. 21.	Pokusy o záchranu Rona Arada	286
5. 22.	Konec drogového krále – dopadení Pabla Escobara	291
6.	PŘELOM TISÍČILETÍ	296
6. 1.	Operace ENDURING FREEDOM – AFGHÁNISTÁN	296
6. 2.	Cíl: Saddám Husajn	304
6. 3.	Operace THALATINE – zásah proti pirátům	309
6. 4.	Operace NEPTUNŮV TROJZUBEC – dopadení teroristy č. 1	314
6. 5.	Operace OCTAVE FUSION – svoboda pro humanitární pracovníky v Somálsku	322
6.6.	SAS znovu v akci – osvobození rukojmí v Afghánistánu	325
	Slovník zkratk:	330
	Přílohy	332

1. ÚVOD

V této knize jsou popsány nesporně zajímavé speciální operace v historickém průřezu od období první světové války až do počátku 21. století. Zcela klidně snesou srovnání i s proslulou filmovou sérií MISSION IMPOSSIBLE. Najdete mezi nimi operace uskutečněné v naší vlasti nebo na podporu jejího zrodu. Seznámíte se tak s misemi československých legionářů, které jsou laické veřejnosti bohužel stále málo známé. Dále se tu dozvíte o speciálních operacích zpravodajského charakteru, ale i o operacích na záchranu rukojmích a akcích zvláštních jednotek. Na těchto minipříbězích je zároveň možné sledovat i historii a vývoj zpravodajských služeb a zvláštních sil, ať již armádních nebo policejních po celém světě.

Zavedu vás do světa podobného spíše ději špionážního nebo akčního thrilleru. Vše je ale zpracováno na základě pravdivých historických zdrojů s cílem objasnit a ozřejmit některé akce. Také proto je celá kniha rozdělena do chronologických celků, zlepšujících tak orientaci v celém díle.

Samozřejmě, že každá uvedená operace by si jistě zasloužila podrobnější zpracování v samostatné publikaci. Ale jelikož je tato kniha určena širší čtenářské veřejnosti, vyličení mnou vybraných operací je pouze rámcové a nezabíhá do větších detailů. To vše koresponduje s mou snahou zprostředkovat čtenáři řadu napínavých příběhů a získat pro tuto oblast literatury faktu další zájemce, které jistě jednotlivé kapitoly zaujmou. A pevně doufám, že publikaci se zájmem rovněž vezmou do svých rukou i dlouholetí fanoušci literatury faktu a military.

Milan Kovář

2. POČÁTEK DVACÁTÉHO STOLETÍ

2.1. ČEŠTÍ BOJOVNÍCI ZA SVOBODU V CIZÍCH SLUŽBÁCH

Československá republika sice vznikla až roku 1918, ale už před tímto datem působily ozbrojené jednotky, dokonce i první zvláštní jednotky, bojující za její budoucí existenci. Až do roku 1918 byli Češi a Slováci jenom malými národy rakousko-uherské říše, kteří se na fronty první světové války dostali v uniformách habsburské monarchie. Již na počátku války se však řada českých vojáků rozhodla služby císařství opustit. Nechávali se zajímat nepřitelem, případně rovnou dezertovali na nepřátelskou stranu.

Vedle tohoto živelného a neuvědomělého boje proti císařství se oficiálně začal formovat I. odboj. Dne 14. listopadu 1915 vznikl v Paříži Český zahraniční výbor, který se v únoru následujícího roku proměnil na Národní radu československou, základ příští čs. vlády.

Těto diplomatické aktivitě ale předcházely akce vojenského charakteru, kdy se nejprve z československých emigrantů a posléze i ze zajatců začaly tvořit zárodky československé armády. A to jak ve Francii, tak i v Rusku a Itálii.

Počátky v Rusku

V Rusku již 4. srpna 1914 požádaly české spolky o ustavení československé jednotky v ruské armádě, což bylo schváleno ruským ministerstvem války 12. srpna. O týden později vznikla z československých dobrovolníků soustředěných v kyjevském klášteře sv. Michala Česká družina. Ta v počtu 704 Čechů a 16 Slováků složila 28. září 1918 přísahu v Kyjevě. Vojáci byli vybaveni bojovým praporem v českých barvách s korunou svatého Václava, jenž měl na žerdi ruského orla. Jako uniforma jim posloužila klasická ruská uniforma, pouze na čepici měli červeno-bílou stužku. Prvním velitelem tohoto praporu (se třemi rotami) byl ruský plukovník Sozentovič, jeho českým zástupcem a politickým důstojníkem se stal Alois Tuček.

Dne 22. října 1914 zamířila Česká družina ke 3. armádě jihozápadního frontu generála Radka Dmitrijeva. Ten rychle upustil od plánovaného nasazení jednotky jako agitátorů a naopak ji se souhlasem ruské vojenské zpravodajské služby pověřil průzkumnými úkoly a akcemi v týlu protivníka, lépe řečeno úkoly hloubkového průzkumu. V rámci tohoto nového uplatnění čeští a slovenští vojáci působili jak v Haliči, tak i v Karpatech, ale i na východním Slovensku.

Částečně i ze strachu ruského velení z nespolehlivosti vojáků byla družina rozdělena mezi jednotky 3. armády v Haliči (1. rota u 44. divize, 2. rota převelena k XII. armádnímu sboru a 3. rota u 5. pěší divize). Zde přímo na frontě dosahovali tito čeští a slovenští vojáci výborných výsledků. Vlastně jako první specifikovali metody průzkumu – například prohledávání kapes padlých či vyhledávání kuchařů a proviantních poddůstojníků, kteří znali přesné počty rakouských jednotek. Vzhledem ke znalosti jazyku nepřítele se čeští a slovenští vojáci v přestrojení vydávali i do nepřátelských zákopů, což bylo občas, po odhalení, „odměněno“ pravou.

V listopadu 1914 bylo pět dobrovolníků – Vaněk, Nessi, Čizmár, Frühauf a Posker – vysláno přímo do Čech, aby navázali spojení se zdejšími politiky a informovali je o událostech v Rusku. Přinášeli s sebou dokonce plán na protirakouské povstání, jehož autorem byl politický důstojník České družiny A. Tuček, který společně s budoucím proslulým spisovatelem Jaroslavem Haškem navrhoval přeměnit československé legie na teroristické skupiny, určené pro sabotážní akce na území Rakouska-Uherska.

Po průlom u Gorlice v květnu 1915 přibyla českým a slovenským vojákům k průzkumným úkolům i role polního četnictva. Zachytávali zběhy, ale ochraňovali i štábní velitelství, což bylo na svou dobu vlastně velkým uznáním jejich schopnosti a důvěryhodnosti. V České družině bylo 484 vojáků oceněno Křížem sv. Jiří, tedy dosti vysokým ruským vyznamenáním, a z jejich řad vzešlo dokonce sedm nositelů Řádu sv. Jiří.

Poté, co ruské hlavní velitelství prosadilo 28. května 1917 rezoluci o vytváření zvláštních úderných skupin pod heslem „Za svobodu, za půdu, se zbraní v ruce vpřed!“, českoslovenští delegáti ihned přihlásili celou československou střeleckou brigádu (17. dubna 1916) v čele s ruským velitelem plukovníkem Trojanovem. Ten dostal rozkaz shromáždit doposud rozptýlené československé čety a poločety plnicí roli průzkumných rot a zařadit je jako celek k 49. armádnímu sboru generála Selivačeva. Nakonec se od tohoto úmyslu upustilo, ale brigáda alespoň zůstala jako celek u 49. sboru 11. armády. V její sestavě se účastnila tato nová československá brigáda bitvy u Zborova, kde významně přispěla k vítězství, což otevřelo cestu k jejímu dalšímu rozmachu. Ministr války A. F. Kerenskij slíbil čs. představitelům plnou podporu při další organizaci a takřka současně na Ukrajině začal výcvik nových československých jednotek.

Po vzniku československého armádního sboru v Rusku (9. října 1917)¹ takto rozvinutá rozvědná činnost nejenže nezanikla, ale stále se zlepšovala a poskytovala prozatímní vládě a spojencům strategické informace, dokonce i o podílu německé finanční podpory na bolševickém hnutí. Vedle těchto zpravodajců existovala v československém armádním sboru i další zvláštní jednotka, tzv. garda legie neboli 1. československý samostatný úderný prapor, jenž je velice často spojován se ztraceným ruským pokladem.

Historie této elitní jednotky legie započala vznikem samostatných úderných rot v 2. československé střelecké brigádě. Tyto roty byly v podstatě klasické jednotky určené pro zákopovou válku. Jejich výzbroj a výstroj sestávající z karabiny, ručních granátů, bajonetu, útočného nože a revolveru doplňovaly nůžky na drátěné zátarasy. Při bojových akcích

1 V ruských legiích sloužilo 56 459 vojáků a padlo 4112, přičemž jen v 1. čs. samostatném úderném pluku padlo 133 úderníků.

vojáci nosili francouzskou přilbu Adrian s ruským státním znakem, který byl posléze změněn na znak úderných jednotek – lebkou s hnáty. To vše doplňovala ochranná maska. Podle ruského předpisu vojáky odlišovaly černé nárameníky ohraničené tzv. dobrovolnickou šňůrou, uprostřed byl červený husitský kalich.

Další kořeny této elity lze vystopovat v květnu 1917, kdy ze 125 českých přeběhlíků vznikla v rámci 1. úderného oddílu 8. armády generála Kornilova rota českých průzkumníků, jež se podílela na bojích u Jamnice. Její příslušníky odlišoval černý stejnokroj včetně nárameníků, polní čepice – furažky s černými okolky a malinovým dýnkem –, vše lemováno bíle, na náramenících bílá lebka s hnáty a písmenem K, na levém nadloktí uniformy černý nebo modrý štítek s lebkou a hnáty, zkříženými meči a hořícím granátem. Po velkých ztrátách byla stažena z fronty a v srpnu 1917 přetvořena na Kornilovský úderný pluk, stále s českými příslušníky, jenž byl určen k ochraně vrchního štábu v Mogilevě. Zde byl počátkem září přejmenován na 1. ruský úderný pluk, který dle pozdější dohody měli z poloviny tvořit Češi a Slováci. Po přesunu této jednotky do Kyjeva došlo v této souvislosti ke změně názvu na 1. slovanský úderný pluk, který byl začleněn do 1. čs. střelecké divize. Po bojích v Kyjevě většina ruských vojáků odešla a zbytek jednotky byl začleněn do 4. čs. střeleckého pluku Prokopa Velikého jako 4. rota. Tím tato jednotka zanikla, zatímco většina jejích příslušníků čs. národnosti se připojila k jednotkám generála Kornilova, v tzv. Dobrovolnické armádě.

Dne 28. prosince 1917 byly v Nižněudinsku konečně sloučeny dosavadní samostatné úderné rotý do 1. československého samostatného úderného pluku, tvořeného čtyřmi pěšími rotami, kulometnou rotou, zákopnickou minometnou četou a nezbytnou logistickou podporou. Všichni jeho příslušníci se odlišovali nášivkou na levém předloktí – červeným trojúhelníkem s lebkou a hnáty. Patetické heslo znělo: „*Není života bez Českého státu, svobodu, nebo smrt.*“

Prvním velitelem těchto 800 bojovníků byl ruský důstojník Ušakov, po jeho smrti v roce 1918 ho nahradil štábní kapitán T. Dvořák a poté major R. Hásek. Právě tato jednotka se pokoušela v roce 1918 osvobodit carskou rodinu, drženou v Jekatěrinburgu, a zachránit ji před popravou, bohužel přišla pozdě. Město dobyla až 25. července a našla zde už jen sklep (Ipatěvův dům) plný zaschlé krve. Poté byla jednotka v čele s majorem Háskem vrchním spojeneckým velením 25. prosince 1919 pově-

řena ochranou ruského vůdce, generála Kolčaka, cestujícího s carským pokladem, jehož část se při anabázi legionářů (na Sibiři až do roku 1920) ztratila. O podezření, že legionáři, přesněji příslušníci úderného praporu, zcizili část pokladu, svědčí i to, že jim byla v červnu 1920 u příležitosti slavnostní přehlídky v kanadském Vancouveru před generálním guvernérem tajně prohlédnuta zavazadla, samozřejmě bez výsledku. Přesto se dodnes tu a tam objevuje smyšlenka, že část tohoto pokladu mohla být základním kapitálem pro vznik Legiobanky.

Na italské frontě

Obdobné zpravodajské úkoly jako na ruské frontě dostali čeští dezertéři i na frontě italské. Již 27. března 1918 se vydalo prvních 157 dobrovolníků pod vedením poručíka C. Nosála k italské III. armádě, kde měli být využíváni k taktickému průzkumu a propagační činnosti mezi českými a slovenskými pluky armády Rakouska-Uherska. Na tomto základě pak vznikly u jednotlivých italských armád výzvědné skupiny čs. rozvědčků, později označované jako rotý *Reparto speciale czeco-slovacco x-armata*, jež byly k dispozici zpravodajským oddělením armád. Z česko-slovenských *esploratori* (průzkumníci) se postupně utvořilo devět československých výzvědných rot (*reparti esploratori*):

1. rota	poručík V. Hanzal	VII. armáda
2. rota Avio	poručík R. Vyčítal	I. armáda
3. rota Astico	podporučík A. Prejda	I. armáda
5. rota	poručík F. Jirsa	VI. armáda
6. rota	podporučík J. Felix	VI. armáda
7. rota	podporučík J. Nedvěd	IV. armáda
9. rota	podporučík E. Ambrož	VIII. armáda
10. rota	poručík A. Zeman	III. armáda
11. rota	podporučík J. Grác	III. armáda

Tyto výzvědné rotý se kromě hloubkového průzkumu účastnily i diverzních akcí v nepřátelském týlu. Příkladem může být akce desátníka V. Vopálenského a střelce R. Petra z 22. září 1918, kdy zničili dělostřelecké skladiště u Monte Erio, sklad benzinu u Cima Manderiolo a strojovnu lanovky u Monte Rover.

Výstroj těchto průzkumníků na italské frontě byla klasická italská, kromě odznaku českého lva v oválu. Později dostali vojáci klobouky italských horských jednotek, část výstroje převzali od svých italských kolegů (*arditi* – *reparti d'assalto*): útočný nůž (*pugnale*), černý fez se štrápcem, na levém nadloktí odznak italských úderných formací – *arditi*.

Po vzniku samostatného československého vojska v Itálii byly výzvědné roty (kromě I. praporu 33. pluku) organizovány od 1. června 1918 v devíti rotách v druhém praporu 31. pluku². A od 25. září 1918 byly soustředěny ve zvláštním výzvědném pluku – 39. *reggimento esploratori czecho-slovacco* (39. výzvědný československý pluk), přímo podřízenému diviznímu velitelství –, který byl dotvořen v listopadu 1918 po doplnění čtyřmi kulometnými rotami a dalšími podpůrnými jednotkami. Nadále působil tento 39. pluk vedle 33. střeleckého pluku československých dobrovolníků. Tyto čs. pluky v Itálii se brzy rozrostly na dvě divize³.

Dne 28. října 1918 konečně vznikl samostatný stát a tedy i československá armáda. Jejím základem se staly nejen zahraniční jednotky, ale i dosavadní jednotky Rakouska-Uherska s československým mužstvem. Bohužel zanikly zvláštní jednotky, jež tvořily hrot každé armády. To souviselo s celkovou poválečnou situací.

Ve svobodné vlasti

Italský 39. výzvědný československý pluk přijel do vlasti 17. a 18. prosince 1918 a byl dislokován v Bratislavě, kde z něj po bojích o samostatnost nové republiky vznikla řadová pěší jednotka, s čestným označením 39. výzvědný pluk generála Grazianiho. Italský generál Rodolfo Graziani byl totiž velitelem Úderného armádního sboru italské armády, pod nějž fakticky spadali i českoslovenští úderníci.

Ruský 1. československý úderný prapor se do vlasti vrátil až 23. července 1920 a byl ubytován v posádkách Trutnov a Kutná Hora, kde z něj po demobilizaci a reorganizaci vznikl hraničářský prapor číslo 6, umístěný v Domažlicích. Určen byl pro specifickou službu v pohraničí. Vedle něj vznikl z tzv. útočného praporu Jánošíkových družin, což byla dobro-

2 K 15. červnu 1918 měl druhý prapor 31. pluku rozmístěno po celé italské frontě 1598 mužů a 78 důstojníků ve výzvědných skupinách.

3 V italských legiích aktivně působil 19 500 Čechoslováků a padlo, včetně bojů na Slovensku, 626 mužů.

volnická formace vzniklá ve vlasti v přelomovém roce 1918, 8. hraničářský prapor, dislokovaný v Teranech s čestným názvem „Sibiřští úderníci“.

THEODOR DVOŘÁK (1889–???)

Narodil se v Jílovci, okres Třeboň. Po absolvování reálného gymnázia a obchodní akademie se stal aktivním důstojníkem rakousko-uherské armády. Zde od 17. září 1909 působil v c. a k. pěším pluku č. 75, s nímž byl už v hodnosti nadporučíka 28. července 1914 nasazen na frontu, kde padl do zajetí 1. července 1917 u Koňuchy. Dne 30. srpna 1917 vstoupil do legií, zařazen byl do 5. čs. střeleckého Pražského pluku T. G. Masaryka. V Borispolu absolvoval důstojnický kurz a byl povýšen do hodnosti štábního kapitána. Díky svým zkušenostem z fronty byl jmenován instruktorem údernictví a dne 6. listopadu 1917 odvelen, aby vedl údernický kurs. Poté byl poslán k II. divizi, přesněji jejímu údernému pluku, jehož se stal velitelem. V jeho řadách se účastnil bojů na Ukrajině a došel až do Vladivostoku. V září 1918 byl kvůli zranění poslán do nemocnice, po vyléčení bojoval na Sibiři. Povýšen byl do hodnosti majora a 12. listopadu 1918 odvelen do štábu Čs. sboru, kde působil jako instruktor údernické taktiky. Následovala služba u II. divize v Krasnojarsku a jmenování ataše u ruské Západní armády. Poté byl přidělen k leteckému oddílu. Dne 8. června 1920 se vrátil do vlasti, kde nadále sloužil v armádě, údajně u Velitelství čs. horského pluku č. 10.

CYRIL NOSÁL (1886–1951)

Narodil se jako dvojče (bratr Metoděj) rolníkovi Jakubovi Nosálovi v Mikulečci. Stejně jako bratr i on vystudoval Českou zemskou vyšší reálku v Hodoníně, kde v roce 1906 maturoval. Po maturitě pokračoval ve studiu státního účetnictví na Vysoké škole technické v Hodoníně, poté nastoupil jako revident u Hypoteční a zemědělské banky v Brně. Po vypuknutí I. světové války narukoval k pevnostnímu dělostřeleckému pluku č. 5 v Boce Kotorské. Zde 30. října 1916 přeběhl u Vyšegradu k Srbům, s nimiž bojoval proti rakouským silám. Poté odpul do Itálie, kde byl internován na Sicílii u městečka Cefalu. Po vzniku Československého dobrovolnického pluku v Itálii vstoupil na jaře 1917 do jeho řad. Když italské velení zřídilo ze zajatých Čechů zvláštní průzkumné oddíly, stal se jedním z jeho velitelů. Později působil jako příslušník 39. pěšího výzvědného pluku, kde velel 6. rotě čs. průzkumníků; v jejich čele se vyznamenal v bojích o horský masív Doss Alto, za což byl nejen povýšen do hodnosti nadporučíka,

ale i vyznamenán italským králem. Po skončení války se v říjnu 1918 vrátil se spolubojovníky do vlasti, kde vstoupil do armády. V březnu 1919 byl povýšen do hodnosti kapitána a brzy obdržel i Československý válečný kříž. Do podzimu 1919 působil jako velitel muniční továrny v Komárně a poté odešel do zálohy. Vrátil se do kanceláře Hypoteční a zemědělské banky v Brně, kde se postupně vypracoval na náměstka ředitele. Tato funkce byl po okupaci zbaven a následně perzekvován. Naštěstí se ještě dočkal osvobození své vlasti v roce 1945.

2.2. ČESKÝ JAMES BOND – VLADIMÍR VANĚK

Dneska toto jméno asi málokomu něco říká, přitom byl jedním z hrdinů protirakouského odboje a podílel se i na vzniku našeho samostatného státu. Jeho válečné nasazení zčásti připomíná osudy proslulého fiktivního agenta Jamese Bonda.

Počátky

Vladimír Vaněk se narodil 27. května 1895 v tehdejší polské Haliči, v Dobré u Limanowy, v rodině českého lesníka. Jeho otec se totiž vydal se svou ženou, pocházející z Českomoravské vysočiny, za výdělkem do jednoho ze zapadlých koutů rakousko-uherského mocnářství. Po rodičích Vladimír zdědil lásku k hudbě, literatuře, dokonce psal povídky a verše.

Po přestěhování celé rodiny do vesničky Zdiby u Prahy lesní Vaněk začal prodávat pramenitou vodu. Toto podnikání mu vyneslo menší kapitál, který mu umožnil otevřít si s přítelem v Jindřišské ulici v Praze železářství. Dětem tak mohl poskytnout dobré vzdělání. Syn Vladimír studoval zprvu na obchodní akademii v Karlíně, po maturitě si nadále zdokonaloval své malířské, ale i literární nadání. Nadále jím však zmítala touha po dobrodružství, kombinovaná se zájmem o Indii, kam se nakonec rozhodl odcestovat. Vše urychlilo pozvání od krajanského spolku v Kyjevě na výstavu obrazů, kam se Vaněk vydal na jaře 1914. Jeho konečným cílem ale měla být vytoužená Indie.

Mezi krajany v Rusku

V Kyjevě devatenáctiletý mladík mezi krajany brzy zapadl a na měsíc se dokonce stal redaktorem časopisu Čechoslovan, stále však myslel na pokračování své cesty. To však nebylo zrovna jednoduché, jeho pokusům o vycestování definitivně učinil konec sarajevský atentát a vypuknutí války. A tak se Vladimír Vaněk 22. srpna 1914 přihlásil mezi prvními dobrovolníky do České družiny. Absolvoval vojenský výcvik a spolu se svými druhy dorazil do Jaroslavi v Polsku, kde je dostihla zpráva o plánu carského armádního velení vyslat do Čech několik dobrovolníků se zpravodajskými, ale i sabotážními úkoly.

Spolu s Nessim, Čižmárem, Poskerem a Frühaufem se Vaněk přihlásil u Aloise Tučka, kde dostali civilní oděv, hesla pro přípravu povstání a napojení do protihabsburského odboje. Dne 25. listopadu 1914 poručík J. Vitáček odvezl těchto pět dobrovolníků do přední frontové linie, kde se rozdělili na dvě skupiny.

Vaněk pokračoval s Čižmárem, toho však brzy ztratil, a tak se vydal Dukelským průsmykem sám. Další dva jeho kamarádi byli chyceni rakouskými četníky a popraveni, Čižmár byl nezvěstný, Frühauf byl sice rovněž zajat, ale špionáž se mu nepodařilo prokázat. Záhy byl i Vaněk při svém prvním kontaktu s civilistou zatčen a odvezen na vojenský štáb, kde si vymyslel krycí historku o útěku z Ruska. Civilní soud v Bardějově, kam byl odeslán, jej nakonec v panice před blížícími se Rusy propustil. Mladík se nejprve vypravil za strýcem do Vídně, odtud do Prahy za rodiči. Byl to dost riskantní krok, ale vyplatil se. V Praze díky pomoci přátel mohl kontaktovat přední činitele protihabsburského odboje K. Kramáře a A. Rašína. Těm předal cenné poselství z Ruska, které rovněž zaslal i profesorovi T. G. Masarykovi. V mezičase stačil vybudovat ze svých přátel a známých zpravodajskou síť.

V březnu 1915 začal Vaněk plánovat návrat přes frontu do Ruska, proto se v dubnu nechal odvést k 99. pluku ve Znojmě. Zde nejprve absolvoval školu pro záložní důstojníky, ale kvůli svému zjevně pročeskému smýšlení nebyl povýšen a v červenci byl s plukem poslán na frontu, kde již 21. srpna dezertoval a zamířil k ruským liniím. Byl však přitom zadržen německými vojáky, naštěstí měl připravenou výmluvu, že hledá ubytování pro svou jednotku. Na čas u Němců zůstal, jakmile se však fronta přiblížila, znovu vyrazil k Rusům. Avšak ruská jednotka, k níž se přidal,

byla pobita, a Vaněk se tak opět dostal na německou stranu. Přeběhnout se mu podařilo až do třetice. Ruským důstojníkům předal cenný zpravodajský materiál, což Rusům umožnilo provést několik úspěšných akcí. Dne 9. září se Vaněk objevil u České družiny. Odtud se vydal na štáb 3. armády, kde byl podrobně vyslýchán. Za své dosavadní aktivity byl 28. září oceněn Křížem svatého Jiřího a povýšen do hodnosti praporčíka.

Švýcarská a italská mise

Následovalo přidělení k 5. rotě, jejíž příslušníci působili v roli průzkumníků-rozvědčíků. Když byl Vaněk na dovolené v Kyjevě, bylo mu jako zkušenému zpravodajci nabídnuto, aby řídil zpravodajskou síť ve Švýcarsku, s čímž souhlasil. A 10. května 1916 odjel s pasem na jméno Vladimír Vasiljevič Južin, což byl mimochodem ukrajinský malíř, přes Dánsko do Anglie. Kromě obvyklých úkolů pro Rusy, které měl plnit, s sebou opět přinášel zprávy pro Masaryka a Českou národní radu. V Londýně se setkal s Masarykem, v Paříži pak i s Benešem. Z Paříže zamířil Vaněk, tentokrát s pasem na jméno Victor Bolland, do Itálie. To vše díky podpoře ruských diplomatů, kteří mu na doporučení hlavního štábu ochotně pomáhali.

V říjnu 1916 byl Vaněk povýšen do hodnosti poručíka. V té době měl již přímé kontakty s nejvyššími carskými důstojníky, kteří mu pomohli z italského zajetí vysvobodit jeho strýce Veselého. Právě on mu na základě svých kontaktů mezi emigranty pomohl organizovat dobrovolníky nejen pro kurýrní služby, ale i do chystané české legie v Itálii.

V Římě bylo Vaňkovo jméno poitalštěno a z dosavadního pana Bollandy se stal Bollandi; ten se pak v březnu 1917 objevil ve švýcarském Lausanne. Zde navázal spojení s menší českou skupinou vedenou Josefem Lavičkou, dále začal spolupracovat s Brity a prohloubil kontakty na italské vojenské diplomaty. To vše mu jeho zpravodajský úkol samozřejmě jen ulehčovalo. Po krvavé ruské revoluci v listopadu 1917, kdy se moci chopili bolševici, Vaněk pracoval již pouze pro Českou národní radu v Paříži se sídlem ve Švýcarsku. V polovině roku 1918 se přestěhoval do Paříže, kde byl v lednu 1919 jmenován zástupcem ministra wojenství a pomáhal při repatriaci italských legionářů. Oficiálně je jeho funkce později v historických análech vojenského zpravodajství nazývána náčelník zpravodajské služby v Národní radě. Stal se tedy prvním náčelníkem vo-

jenské zpravodajské služby, a v této funkci působil do února 1919. Do vlasti se vrátil 6. března 1919, doprovázen snoubenkou Marii, kterou si 23. března vzal za ženu.

V diplomatických službách

Ve své vlasti Vaněk nejprve pomáhal budovat ministerstvo obrany a od 3. února 1920 také armádní zpravodajskou službu. Údajně působil i jako šéf vojenského zpravodajství vrchního velitelství vojsk na Slovensku. V polovině září 1920 odešel v hodnosti kapitána do civilu, a byl tak k 1. říjnu 1920 přeložen do tzv. neaktivity. Poté se nechal zaměstnat ministerstvem zahraničních věcí. V jeho službách trávil čas nejprve ve Stockholmu, poté v Paříži a opět ve Stockholmu, nakonec se vrátil do Prahy. Mezitím stačil vystudovat politické vědy, kromě toho psal a kreslil pro různé pražské listy.

V prosinci 1937 se rozvedl, ale vzápětí se opět oženil a to se Švédkou Anne-Elisabeth Johanssonovou. V roce 1938 se stal úředníkem zvláštního vládního úřadu propagandy v Praze, který pak za okupace zajišťoval krytí zpravodajských důstojníků. Dne 17. března 1939 mohl díky tomu, že měl za ženu švédskou občanku, odjet ve vozidle švédského zastupitelstva do Stockholmu. Tam se nejprve živil malováním. V březnu 1939 nabídl své služby jak Benešovi, tak i šéfovi jeho zpravodajství Moravcovi. Jeho nabídka byla přijata a tak započalo organizování československé zpravodajské sítě ve Švédsku. Její první kontaktní adresa zněla na Vaňkovo bydliště u tchána Holmera. Navenek kryl Vaněk svoje aktivity založením dvou firem, a to filmové společnosti Folkfilm a exportní firmy Junek Export AB, které mu měly rovněž pomoci zpravodajsky proniknout do obsazené vlasti. O tom referoval i ve své první zprávě Moravcovi 19. května 1939. Koncem srpna se Vaňkovi narodila dcera Mira, a již v září disponoval vysílačkou pro rádiové spojení s Londýnem pod šifrou Jonas. Bohužel švédská policie Vaňkovu vysílačku brzy odhalila a 20. října byl zatčen. Ve vězení zůstal dva týdny, poté byl na vlivnou přímluvu propuštěn s tím, že bude respektovat neutralitu Švédska.

Svůj slib však dlouho nedržel, a brzy začal opět působit zpravodajsky. Když se pak dostal k informacím o chystaném útoku na SSSR, začal předávat zprávy pod krycím jménem Váňa prostřednictvím ruské vyslankyně Kollontajkové i NKVD (Narodnyj komissariat vnutrennych děl –

Lidový komisariát vnitřních záležitostí, jenž zastřešoval jak tajnou policii, tak i zpravodajské složky SSSR). Postupem času se jeho síť úctyhodně rozrostla a sahala až do Německa, kde spolupracoval s budoucím politikem, tehdy novinářem, Willy Brandtem. Své zdroje však měl také ve Španělsku, Íránu, Turecku, Švýcarsku, Japonsku, Indii, Maďarsku, Nizozemsku a na Slovensku.

Bohužel jeho aktivity se staly trnem v oku Němcům, kteří je zaznamenali. Německé velvyslanectví začalo poukazovat na Vaňkovu činnost ve prospěch Velké Británie a nakonec musely švédské bezpečnostní orgány zasáhnout. V březnu 1942 vydala policie rozkaz Vaňka sledovat a případně i zadržet. Přestože byl Vaněk z vyšších švédských kruhů varován, tohoto nebezpečí nedbal. 27. března 1942 byl zatčen státní policií a 22. dubna spolu se svými spolupracovníky (Taub, Hodin a Doležel) stanul před soudem, který vynesl 25. ledna 1943 pro českého zpravodaje rozsudek – tři a půl roku vězení za špionáž. Ani ve vězení se však Vaněk neztratil a začal mimo jiné psát román zasazený do doby třicetileté války. Po udělení milosti 22. ledna 1944 vyšlo toto dílo – *Jorden blöder-jorden blommar* (Země krvácí – země kvete) pod pseudonymem Waldemar Van Ek.

V dubnu 1944 odletěl Vaněk do Londýna a pracoval tu na exilovém ministerstvu zahraničí. Poté odešel jako generální konzul do Itálie, kde v lednu 1945 povýšil na vyslance. Do svobodné vlasti se vrátil v roce 1946 a opět nastoupil jako přednosta jednoho z oddělení na ministerstvu zahraničí, kde patřil k nejbližším spolupracovníkům Jana Masaryka. Po únorovém převratu byl 31. března 1948 vyhozen z práce, naštěstí se mu díky vlivným konexím podařilo v prosinci 1948 s rodinou vystěhovat do Říma. Zde zastupoval různé švédské firmy, pomáhal českým exulantům a věnoval se literatuře a dramatické tvorbě. V italském exilu zemřel 6. října 1965.

FRANTIŠEK MORAVEC (1895–1966)

Moravec patří k nejznámějším vedoucím představitelům čs. vojenské zpravodajské služby. Narodil se v Čáslavi jako jedno z deseti dětí úředního zřízence. Po gymnáziu studoval na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kterou však nedokončil, protože musel v roce 1915 narukovat do Čáslavi. Absolvoval důstojnickou školu a poté odešel s 12. pěším plukem do Kaniže v Maďarsku. Dne 13. ledna 1916 v hodnosti podporučíka přešel

v Polsku na ruskou stranu a v květnu 1916 vstoupil do Srbské legie, poté byl zařazen k 22. pěšímu pluku čs. legií ve Francii. Po návratu do vlasti bojoval nejprve proti maďarským revolucionářům a rozhodl se zůstat v armádě. V letech 1925–1928 vystudoval Vysokou válečnou školu, stal se pak v hodnosti majora členem vojenského zpravodajství a nakonec jeho přednostou. Za války působil v této funkci u londýnské exilové vlády, kde se podílel na spojeneckém boji proti zemím Osy. Po návratu do vlasti, 5. června 1945, mu bylo svěřeno bezvýznamné místo a později byl vyšetřován. Za pomoci britské zpravodajské služby 29. června 1948 opustil generál Moravec vlast a zapojil se do III. odboje. Organizoval odbojovou skupinu Okapi, kterou však sledovala StB. Počátkem 60. let 20. století se natrvalo vystěhoval do USA, kde působil jako poradce vojenské rozvědky pro Československo. Zemřel ve Washingtonu na srdeční záchvat.

WILLY BRANDT (1913–1992)

Německý politik, v letech 1969–1974 kancléř Spolkové republiky Německo. Narodil se jako Herbert Ernst Karl Frahm v Lübecku svobodné matce. Po škole pracoval v docích, kde se v roce 1929 zapojil do řad socialistické mládeže, po roce se stal členem Sociálně demokratické strany, SDP. Pak přešel k levicovější Sociálně dělnické straně, SAP. Také proto v roce 1933 utekl před nacistickou perzekucí do Norska. Zde vystupoval pod pseudonymem Willy Brandt. V roce 1936 se objevil v Německu jako norský student Gunnar Gaasland a působil zde politicky. V roce 1937 byl ve Španělsku a jako novinář podával zprávy o občanské válce. V roce 1940 uprchl před uvězněním v Norsku do neutrálního Švédska, kde žil do konce války jako norský občan ve Stockholmu. Koncem roku 1946 se vrátil do Berlína a pracoval tady pro norské úřady. V roce 1948 vstoupil do Sociálně demokratické strany Německa, SPD, teď již jako W. Brandt. Postupně se stal vůdčí osobností této strany, před nástupem do funkce spolkového kancléře působil ještě jako starosta Západního Berlína. Poté co byl nucen na svůj úřad rezignovat z důvodu spolupráce jednoho ze svých nejbližších spolupracovníků s východoněmeckou tajnou službou STASI, vedl Socialistickou internacionálu. V roce 1971 obdržel Nobelovu cenu za mír.

2.3. ČEŠTÍ DIVERZANTI V ITÁLII

V Itálii bojovali čs. dobrovolníci za první světové války nejprve v hloubkových průzkumných jednotkách pod označením Esploratori Cecoslovacchi (čs. průzkumníci/výzvěďáci). Ty byly často pověřovány diverzními úkoly, které měly rozvrátit rakousko-uherský týl. Na italské frontě bylo zorganizováno pod vedením italských vojenských zpravodajů několik zvláštních misí. S různými výsledky.

Nezdařený pokus

Mezi první se řadí mise Karla Mlejnka a Arthura Žáka, kteří byli vysláni do rakousko-uherského týlu 7. června 1918. Všechno ale započalo dříve, 4. června 1918, kdy byl velitel 3. výzvědné roty Astico podporučík Alexandr Prejda povolán k šéfovi zpravodajského oddělení I. armády. Plukovník Tullie Marchetti od podporučíka Prejdy nejprve přijal hlášení o aktivitách jeho roty a poté mu nastínil plán na vyslání jeho příslušníků do nepřátelského týlu s diverzními úkoly. Společně pak probrali detaily plánu, zbývalo jen vybrat dva dobrovolníky, což nebyl problém, neboť na Prejdovu výzvu se přihlásili hned čtyři. Z nich byli vybráni poddůstojník Karel Mlejnek a svobodník Arthur Žák, kteří prodělali zpravodajský rychlokurs. Tito dva legionáři byli posléze vybaveni falešnými doklady a propustkami – stali se z nich důstojníci sluhové Šebastián Hojda a Josef Lackner na krátké dovolence. Jejich úkolem bylo zničit několik vojenských objektů v okolí Vezzeny a Caldonazza.

Jeden z největších problémů celé operace představoval skrytý přechod přes frontu – klíčový bod dalšího osudu celé mise. Za tím účelem budoucí diverzanti dostali italského průvodce, který je měl přes frontu převést. V jeho doprovodu se o to pokusili 7. června u Fordo Val Brenta, ale neprošli a museli se vrátit zpět k jednotce. Zde odevzdali své falešné papíry a výzbroj, jež zahrnovala výbušninu ukrytou v pouzdrech plynových masek a v cestovních holích, dále jed a pistole. Přestože byla akce perfektně připravena a naplánována, ztroskotala na maličkosti – na špatném výběru průvodce. Ten totiž neznal, či nechtěl znát, prostředí plánovaného přechodu, navíc bylo silně obsazeno nepřátelskými jednotkami a hlídkami.

Druhá diverzní akce

Bohužel i další akce, z července 1918, dopadla špatně, pro její účastníky přímo tragicky. Odehrát se tentokrát měla na italském úseku fronty v prostoru Gardského jezera – Lago di Garda. Ten opět spadl pod velení I. armády a tedy i náčelníka jejího zpravodajského oddělení plukovníka Marchettiho. Stejně jako v předchozí misi také zde byl tento důstojník iniciátorem celé operace. Českoslovenští legionáři ve dvou dvojicích měli nejprve přeplovat jezero a poté v řadách českých rakousko-uherských vojáků šířit propagandu a zároveň získávat cenný zpravodajský materiál.

Akce se měli zhostit příslušníci 2. roty *Avio* poručíka Vyčítala, na jehož výzvu se přihlásilo sedmáct dobrovolníků. Z nich poručík Vyčítal vybral osm mužů, včetně sebe. Náčelník zpravodajského oddělení plukovník Marchetti v souladu s původním plánem zúžil počet na čtyři dobrovolníky – desátníka Aloise Štorcha, svobodníka Františka Tobka, jako velitele obou dvojic, a vojíny Leopolda Jeřábka a Jana Šmerdu. Jezero měli překonat na člunu s tichým elektrickým pohonem.

První pokus o vysazení legionářů proběhl v noci z 29. na 30. června, ale kvůli příliš dlouho trvající plavbě k místu vylodění se museli před rozedněním vrátit. Pokus zopakovali o několik dní později, 2. července 1918.

V devět hodin večer se ve Val di Sogno čtyři dobrovolníci ve stejném složení jako předtím, oblečení do rakouských uniforem, opět nalodili na italský člun. Ten byl nejprve doveden k Cima Piani a poté po hodině plavby na elektrický pohon se jeho posádka dostala k ústí řeky Sarca, kde se vylodila.

Nešťastná shoda okolností

Rakousko-uherské velitelé jednotlivých úseků fronty však obdrželi nešťastnou shodou okolností v té době zprávu, že se očekává vylodění uprchlých rakouských námořních důstojníků. – Ti se skutečně vylodili 6. dubna u Ancony se sabotážními úkoly, ale byli zajati. – A tak v místech, kde se chystali vylodit českoslovenští rozvědčíci, byla pohotovost. Číhající rakousko-uherské vojáci zachytili podezřelé zvuky vydávané italským člunem a začali pročešávat pobřeží. Skupinka diverzantů se sice rozdělila, ale ani to pronásledovatele nezmatlo. Tobkovi se jako excelentnímu plavci podařilo ve studené vodě zdolat více než tříkilometrovou vzdálenost

a dostat se k italským pozicím. Za to byl vyznamenán Válečným křížem a povýšen do hodnosti strážmistra. Jeho kolegové však takové štěstí neměli – Štorch byl z jezerních vod vyloven, Jeřábek plaval chvíli s Tobkem, pak se vydal na břeh, bohužel ještě u rakouských pozic, a přestože se bránil střelbou, při níž zasáhl rakouského šikovatele, byl ve vodě zastřelen. Šmerdu zajali na břehu.

Rakušané zahájili se zajatci polní soud. Jejich přidělený obhájce se snažil hájit oba dva obžalované tvrzením, že byli k průzkumným úkolům Italy přinuceni. Jenže Šmerda se snažil všechnu vinu svést na Štorcha, a ten byl nakonec 5. července 1918 v Rivě oběšen. Kvůli tomu nařídil velitel československých legií v Itálii generál A. Graziani dělostřeleckou palbu na Rivu, jako pomstu za smrt kolegy-vojáka. Hrdinnému Štorchovi byl postaven v místě popravy pomník s nápisem: *Český desátník Alois Štorch položil život za vlast na rakouské šibenici. Dne 5. července 1918 věnují italsí legionáři z Rivy. XXX – III – MCMXIX.*

Šmerda byl odsouzen k dvacetiletému žaláři v Mollersdorfu, odkud byl po pádu monarchie propuštěn. Dodnes není jasné, jednalo-li se o rakouského špiona, nebo jenom slabocha a zrádce. Jeho další osudy nejsou známy.

Diverzní operace do třetice

Nejlepších výsledků dosáhla třetí mise, již se zúčastnil desátník Václav Vopálenský a střelec Rudolf Petr. Tito dva legionáři nejprve absolvovali výcvik s výbušninami, ukrytými v obyčejných konzervách s marmeládou, a poté se vydali na diverzní sabotážní misi do rakouského týlu. Velkou zásluhu na jejich úspěchu měl velitel rakouské stráže desátník J. Jelínek, který jim umožnil po kontaktu s československými legionáři nejen přejít frontu, ale nakonec sehnal sabotérům i průvodce. Oba diverzanti se pustili do plnění svých úkolů 22. září 1918. Při dělostřeleckém přepadu rakouských pozic se jim podařilo nepozorovaně umístit časované nálože u dělostřeleckého skladu ve stanici lanové dráhy u hory Monte Erio. Následovalo skladiště benzinu u Cima Manderiolo a vojenská základna ve Vezzeně, kde musel Vopálenský kvůli Petrově rozrušení zpětně zkontrolovat časové nastavení položených náloží.

Štěstí jim přálo i nadále, přestože je příslušník vojenského četnictva zprvu nechtěl pustit do frontového pásma. Nakonec ho však přemluvili a druhého dne se jim podařilo položit poslední nálož na vojenském letišti

v Cire. Všechny cíle byly zničeny a oba odvážné muže čekala strastiplná cesta zpět. Nejprve přenocovali u italského vlastence v Trentu, odkud poslali pohlednici do Švýcarska s kódovaným vzkazem o svém úspěchu, pak se 25. září vydali na zpáteční cestu. Další noc se jim díky tiché likvidaci strážného podařilo překročit frontu v úseku Cima Tre Pezzi. Na samý závěr je čekalo vyznamenání a povýšení, Vopálenského na podporučíka a Petra na strážmistra.

Mezinárodní diverzní mise

Také čtvrtá mise v tomto roce, tentokrát v říjnu 1918, dosáhla poměrně dobrých výsledků. Jednalo se o mezinárodní akci, na níž se podíleli příslušníci československých legií poručík Rudolf Šárek a italský poručík Bruna. Tato dvojice, samozřejmě v rakouských uniformách, byla vysazena z člunu u Caorle. Zde oba muži organizovali hnutí odporu místního obyvatelstva a získávali zpravodajské informace ve prospěch italského štábu, které předávali na druhou stranu fronty pomocí poštovních holubů. Přestože Šárek onemocněl malárií, účastnil se několika akcí proti rakouským jednotkám a po tvrdém italském úderu přešel k italským jednotkám, kde se setkal se svým bojovým druhem Brunem, který se ke svým krajanům vrátil již dříve.

ALOIS ŠTORCH (1893–1918)

Narozen v České Lípě. Pracoval jako zámečník v Nové Vsi u Bakova nad Jizerou. Po odvodu byl zařazen jako telefonista k 3. baterii 13. těžkého dělostřelectva v Nagu, kde dosáhl hodnosti desátníka. Na druhou stranu fronty přeběhl 27. května 1918 u Doss Cassina společně s F. Tobkem. Zde se stal příslušníkem 4. výzvědné rot Legionářského pluku č. 39. Z jejich řad byl vybrán společně se svým kamarádem F. Tobkem a dalšími dvěma k výzvědné operaci s cílem proniknout do dělostřelecké posádky v Nagy, kde působil před svým zběhnutím. Po odložení akce byla skupina 3. července 1918 vysazena italským člunem na břehu jezera. Tady však byl kvůli nevhodnému chování italské posádky člunu, která způsobila při odjezdu hluk, zajat. Stejně jako jeho kamarád se pokoušel před zajeťm uplavat, byl však neplavcem, a tak byl rakouskou stráží vytažen z jezera skoro polomrtvý. Následovalo ošetření na obvazišti v Rivě, kde byl po degradaci 5. července 1918 přiveden jako vojenský zběh k šibenici. Podle očitých svědků dobrovolně vystoupil na vozík a postavil se na špičky, aby usnadnil katům navlečení popravní oprátky. Ještě se stačil rozloučit

s knězem slovy „Děkuji, sbohem.“ A pak byl jako varování všem vojákům české a slovenské národnosti oběšen. Na místě jeho popravy byl později vystaven pomník a jeho hrob byl prohlášen za čs. výsostné území. Jeho ostatky byly nakonec převezeny na čestné pohřebiště na Olšanech v Praze.

ANDREA GRAZIANI (1864–1931)

Italský generál a jeden z nejlépe hodnocených velitelů čs. legií v Itálii se narodil v městečku Bardolino u Gardského jezera. Celý svůj život zasvětil armádě. Bojový křest prodělal při africkém tažení, kde v roce 1885 bojoval v hodnosti poručíka v tehdejší Habeši. Jeho inteligence, rozhodnost a smysl pro povinnost ho před počátkem I. světové války přivedly do funkce velitele pluku lehké pěchoty (bersaglierů). V jejich čele pomáhal odstraňovat škody po zemětřesení v Avezzanu. Po vypuknutí I. první světové války byl povýšen do hodnosti brigádního generála a velel několika brigádám a posléze i divizím. V jejich čele například na podzim 1917 zastavil postup rakouského vojska na řece Piavě. Právě on se ukázal v březnu 1918 jako nejvhodnější kandidát k vybudování divize Čechoslováků, kterými byl pro svoji náklonnost a přímost nazýván „Náš táta“. S divizí čs. vojáků prodělal její veškeré operace a to až do 24. října 1918, kdy byl z této pozice odvolán. V lednu 1919 byl převeden do výslužby, ale nadále se cítil být vojákem a stal se velitelem jednotky milice. Následně působil ve funkci prezidenta závodňovací společnosti v rodném veronském kraji. Jeho poměrně aktivní život ukončila tragická nehoda, když tento generál, jemuž v srdci utkvěli čs. vojáci a Československo vůbec, vypadl z rychlíku, kterým se vracel z Říma.

VÝZBROJ „ESPLORATORI CECOSLOVACCHI“

Výzbroj a výstroj těchto výzvědných oddílů byla převzata od italských úderných formací „Arditi“, lišila se pouze v několika nepatrných detailech. S tím souviselo i nošení alpského klobouku M1910 s orlím perem, převzatého od horských myslivců „Alpini“, když nebojovali, zatímco v boji měli černý fez, používaný Arditi, a znaku úderných italských jednotek bojového nože Pugnale. Výzbroj tvořily dlouhé zbraně: pušky Fucile di Fanteria Carcano modello 1891 (ráže 6,5×52 mm Carcano) a jejich dvě další verze Moschetto per Truppe Speciali modello 1891 ve formě krátké karabiny a Moschetto per Cavallerie modello 1891, což byla krátká karabina pro jezdeckvo. Další byly krátké zbraně: revolver Glisenti-Bodeo M1889 (ráže 10,35 mm) a samonabíjecí pistole Glisenti

M1910 (ráže 9 mm Glisenti). Zatímco kulomety byly zastoupeny italským Fiat-Revelli modello 1914 (ráže 6,5×52 Carcano), legionáři dávali často přednost ukořistěným zbraním c. k. armády, například kulometům Schwarzlose MG07/12.

2.4. ZKÁZA BITEVNÍ LODI *VIRIBUS UNITIS*

Prvního listopadu roku 1918, v den, kdy započala jednání o příměří mezi Rakouskem-Uherskem a představiteli Dohody, otřásla přístavem Pula mohutná exploze. Během necelé čtvrt hodiny zde klesla ke dnu pýcha rakousko-uherského loďstva, bitevní loď Viribus Unitis.

Viribus Unitis za první světové války kotvila spolu s jinými bitevními loděmi, *Tegetthoff* a *Prinz Eugen*, v přístavu Pula na jihu Istrijského poloostrova. Rakousko-uhersští námořní velitelé věřili, že tento přístav vybavený takovými prostředky, jako byly protiponorkové sítě, minová pole a dělostřelecké pevnůstky na pobřeží, ochrání bitevníky před italskými útoky. A doufali, že budou mít víc štěstí než *Szent István*, který byl italským torpédovým člunem MAS-15 potopen 10. června 1918 při společném pokusu všech zmíněných plavidel o prolomení spojenecké blokády Otrantské úžiny. – Pro zajímavost: vrak této lodi byl objeven až v roce 1974. – Tyto bitevní lodě spadaly do kategorie *dreadnought* a jejich výstavba začala již v roce 1910. Ve své době představovaly špičku vojenského námořnictva nejen díky mohutné výzbroji, ale i díky poměrně silnému pancíři a vysoké rychlosti. Ani tyto vlastnosti však *Viribus Unitis* neuchránily před jejím osudem.

Průkopníci námořní diverze

Pulský přístav byl chráněn trojnásobnými protiponorkovými sítěmi, ale i minovým polem a pevnůstkami na břehu, jejichž děla ovládala celý rejd. O nedobytnosti přístavu však nebyl přesvědčen italský námořní poručík Raffaele Paolucci, který po jeho obhlídce v květnu 1918 předložil velení plán, jak na rakousko-uherské lodě zaútočit. Nadšený potápěč Paolucci předpokládal, že se mu podaří nepozorovaně proniknout do přístavu a umístit na nepřátelská plavidla zvláštní nálože. Tento plán schválilo

italské velení a povolilo jeho autorovi, aby začal tuto speciální misi navcivovat.

V červenci 1918 však došlo ke změně plánu. Poručík Paolucci se totiž setkal s majorem inženýrem Raffaelem Rossettím, autorem řízeného, vzduchem poháněného torpéda *Mignatta (Pijavice)*. To vzniklo úpravou německého torpéda a kromě transportu dvoučlenné posádky mohlo nést dvě stosedmdesátikilogramové výbušné hlavice, které disponovaly časovacím mechanismem s možností odložit výbuch až o pět hodin. Následovaly tři měsíce nácviku a příprav.

Do rukou Jihoslovanů

Italové tehdy právem platili za průkopníky podvodních diverzí. Již v roce 1918 za sebou měli např. konstrukci obojživelného křížence tanku a člunu z dílny A. Pellegriniho. Tento speciální obrněný člun byl pro překonávání překážek vybaven pásy. S dosahem 32 km byl schopen vyvinout rychlost až 8 km/h a vyzbrojen byl dvěma torpédy. Do konce války Italové vyrobili čtyři tyto stroje, z nichž dva byly zničeny při zkouškách a další dva při nasazení v Pule.

Blížil se konec světového konfliktu, rakousko-uherské mocnářství se začínalo rozpadat. Jeho poslední panovník Karel I. dal 30. října 1918 celé rakousko-uherské loďstvo k dispozici Národní radě Slovinců, Chorvatů a Srbů v Záhřebu, takže se na jeho stožárech brzy objevily vlajky rodící se Jugoslávie a velení nad plavidly převzal dosavadní velitel *Viribus Unitis* Janko Vukovič: Národní rada jej povýšila do hodnosti kontradmirála a současně vydala prohlášení o převzetí celé flotily, jež se dostalo na stůl představitelům Dohody. Přestože se v Pule pomalu začalo slavit vítězství a konec války, Italové od realizace svého plánu neustoupili.

Proti lodím nového státu

Nikdo neměl tušení, že navečer 31. října vyplul z Benátek směrem k Pule torpédový člun MAS 95 s dosti zvláštním torpédem a dvěma žabími muži – Paoluccim a Rossettím – na palubě. Svůj nezvyklý náklad vyložil několik mil od Puly. Velitel akce Rossetti instruoval posádku člunu, aby se za pět hodin, tedy ve tři hodiny ráno dalšího dne, vrátila a počkala na ně na tom samém místě. Muži si navlékli potápěčský oblek, nasedli do svého zvláštního plavidla a ponořili se do operační hloubky. Posádce upraveného torpéda čněly nad hladinou pouze hlavy v kovových přilbách

nasazených na přírubu gumového potápěčského obleku. Podle italských záznamů se diverzanti na cestu vydali ve 22.15 hodin. Tou dobou v Pule probíhaly oslavy blížícího se konce světové války.

Ve 22.30 se torpédo s lidskou posádkou dostalo k prvním protiponorkovým zátarasům u vstupu do přístaviště. Velitel a konstruktér celého torpéda rozhodl, že překážka bude zdolána na hladině. Spojené rakousko-uherské a jugoslávské hlídky se už příliš nestaraly o to, co se na moři děje. Hluk byl navíc utlumen vyplouvající bývalou rakousko-uherskou ponorkou, a tak se italským žabím mužů nakonec podařilo i s torpédem proniknout do přístaviště dost hluboko, tam se však museli potýkat s dalšími překážkami, mimo jiné i se silícím přílivovým proudem. V jednu chvíli se dokonce rozmýšleli, zda celou misi neukončí. V jednu hodinu ráno následujícího dne, 1. listopadu, se Italům postavila do cesty další protiponorková síť, jejíž zdolání jim zabralo skoro celé dvě hodiny. Pak ale konečně byla cesta do kotviště volná.

Obrněnec jde ke dnu

Ve 4.45 Italové umístili nálože na trup obrněnce a nastavili čas exploze na 6.30. Po splnění úkolu se chystali rychle zmizet, to jim však znemožnila posádka přístavu, která je zpozorovala a nakonec i zajala. Italové přesto ještě stihli nasměrovat svůj dosavadní dopravní prostředek s výbušnou hlavicí na dopravní loď *Wien*, která byla výbuchem potopena. Oba italští námořníci byli dopraveni na palubu *Viribus Unitis*, kde se jejich výsledku ujal kontradmirál Vukovič. Rossetti mu prozradil, že jsou na lodi umístěny nálože, a měla by proto začít evakuace posádky. V panice, kterou toto sdělení vyvolalo, se oběma Italům podařilo skočit z paluby zpět do moře. Po chvíli byli ale opět zajati a bezmála lynčováni rozhněvanými námořníky, což naštěstí Vukovič nedopustil. Mezitím pokračovala evakuace lodě, přesto v 6.44, kdy italské nálože vybuchly, na lodi zahynulo 400 námořníků i s Vukovičem.

Rossetti a Paolucci v té době byli na sousedním *Tegetthoffu*, odkud mohli sledovat dílo zkázy. V zadní části, kde se nacházel uhelný bunkr, se vážně poškozené plavidlo začalo naklánět na pravý bok, protože rozsah poškození znemožňoval využít čerpadla. V sedm hodin ráno se loď obrátila na bok a později dnem vzhůru. Nakonec plavidlo s jugoslávskou vlajkou na stožáru zmizelo v třicetimetrové hloubce.

Den po katastrofě vstoupily do Puly italské jednotky, jež si dělaly

nárok na většinu istrijského pobřeží. Italští potápěči položili do vraku *Viribus Unitis* nálože, jimiž vrak rozlomili na tři části a umožnili tak plavidlům bezpečně proplouvat do přístavu. Rossetti a Paolucci byli osvobozeni 5. listopadu 1918 a vrátili se do vlasti jako váleční hrdinové, i když někteří lidé jejich čin dodnes považují spíše za zákeřný teroristický útok.

Důvody útoku

A proč vlastně Italové na samém konci války usilovali o potopení lodi náležející spojenci? Nechtěli dopustit, aby vznikající Jugoslávie disponovala příliš silnou námořní flotilou a získala tak vliv na Jadranu, který Řím považoval za svoji výlučnou sféru vlivu. O tomto faktu ostatně svědčily tehdejší italské nároky na prakticky celé jaderské pobřeží. Italské aktivity z konce války se podepsaly i na vzniku pozdější proslulé jednotky podvodních diverzantů vedené J. V. Borghesem, která za druhé světové války poměrně úspěšně útočila zejména na válečná plavidla Velké Británie. Řízené torpédo kromě toho roku 1936 posloužilo jako základ pro nové torpédo s lidskou posádkou zvané *Maiale*. A to zase stálo u zrodu britského obdobného prostředku *Chariot*...

RAFFAELE ROSSETTI (1881–1951)

Konstruktér, inženýr a člen italské republikánské strany. Narodil se v Miláně. Dne 1. září 1904 absolvoval Královskou inženýrskou školu v Turíně v oboru průmyslového inženýrství. Poté vstoupil do námořní akademie, kterou absolvoval s hodností poručíka. V roce 1906 tento nadaný strojař získal titul v oboru námořního inženýrství a mechaniky na Polytechnické univerzitě v Miláně. Poté jako aktivní námořní důstojník dostal místo na ředitelství výstavby námořních prostředků v Arsenalu. Dne 1. srpna 1908 byl povýšen do hodnosti kapitána. Od května 1909 do listopadu 1910 sloužil na bitevní lodi Regina Elena a do března 1912 na křižníku Pisa a poté na lodi Vulcano. Na palubě lodi Pisa zasáhl do italsko-tureckého konfliktu. Od dubna 1915 působil na technickém oddělení královského námořnictva v Janově, odkud byl vyslán v květnu 1917 do konstrukční námořní firmy Arsenal La Spezia. Dne 16. června 1917 byl povýšen do hodnosti majora. Celou dobu se věnoval vývoji a konstrukci speciálních bojových námořních prostředků, zejména zmodernizoval torpédo na nový bojový prostředek s větším efektem. Tak vzniklo ve spolupráci s dalším odborníkem, poručíkem R. Paoluccim, říditelné torpédo s lidskou posádkou Pijavice. S jeho pomocí pronikl společně se svým spolupracovníkem

do pulského rejdu, kde se jejich cílem stala Viribus Unitis. Byli zajati, ale podařilo se jim při výbuchu náloží uprchnout a vrátit se do Itálie, což oběma vyneslo Zlatou medaili za statečnost. Ke dni 16. listopadu 1919 byl Rossetti povýšen do hodnosti podplukovníka a zařazen do zálohy. V roce 1922 se stal členem republikánské strany a poté v Římě založil antifašistickou stranu Svobodná Itálie. Dne 13. července 1925 byl Rossetti zatčen a tvrdě vyslýchán italskými fašisty, až se musel z výsledků vykřesat v nemocnici, poté emigroval do Francie, kde pracoval jako sazeč. Od roku 1930 se z Paříže podílel na protifašistickém hnutí Mladá Itálie. Poté co se začal orientovat spíše levicově, byl zvolen politickým komisařem Italské republikánské strany. Během občanské války ve Španělsku se přestěhoval do Barcelony, kde pracoval v místní antifašisticky zaměřené rozhlasové stanici. Italská vláda na tuto aktivitu reagovala odebráním Zlaté medaile, která mu byla vrácena až po znovuoobnovení svobody jeho vlasti. Po II. světové válce žil v Itálii, zemřel o Vánocích 1951 v Miláně.

VIRIBUS UNITIS

Rakouská loď typu dreadnought – bitevní loď s větším počtem těžkých děl v pancéřových věžích a vesměs s turbínovým pohonem, označení je odvozeno od britské bitevní lodě Dreadnought, Neohrožený – třídy Tegetthoff. Za I. světové války byla vlajkovou lodí rakousko-uherské flotily. Na její stavbě se podílela řada českých firem, od Škodovky (výzbroj), Vítkovic (pancéřování) po firmu Kolben (elektrická výstroj). Samotné jméno lodi bylo osobním heslem císaře Františka Josefa I. a znamenalo „Spojenými silami“. Její výstavba započala 24. července 1910, postavena byla v italských loděnicích Tecnico Triestino v Terstu, spuštěna na vodu 24. června 1911 a uvedena do služby byla 5. prosince 1912.

Výtlak 20 000 tun, délka 151 m, šířka 27,3 m, ponor 8,85 m. Tomuto kolosu zajišťovalo pohyb 12 kotlů Yarrow spojených se čtyřmi parními turbínami Parsons o výkonu 25 000 hp, které ovládaly čtyři lodní šrouby, umožňující lodi rychlost 20,4 uzlů (38 km/h). Její dosah s maximálním palivem byl při rychlosti deseti uzlů (19 km/h) 4200 námořních mil (7800 km). Pro zajímavost – hmotnost paliva se pohybovala mezi 900 až 2000 t. Pancíř měl na bocích tloušťku 150–280 mm, věže chránil 280mm pancíř, stejně tak můstek, pancíř v kasematech měl 180 mm a paluba byla pokryta pancířem o tloušťce 48 mm. Posádka 1087 mužů vedle klasických námořních činností obsluhovala mohutnou lodní výzbroj tvořenou 12 děly ráže 305 mm v třídělových věžích, 12 kusy 150mm kanonů a 18 kanonů ráže 66 mm. Vedle toho pod čarou ponoru byly umístěny čtyři pevné torpédometry ráže 533 mm.

SAMOHYBNÉ TORPÉDO ROSSETTI ZVANÉ MIGNATTA

Italské torpédo poháněné stlačeným vzduchem, které bylo postaveno 1918 v benátských docích firmy Arsenal. Jeho konstruktér Raffaele Rossetti jako základ použil ukořistěné německé torpédo. Existovaly dva modely, označované S1 a S2. Jejich rychlost dva uzly (3,7 km/h) jim zajišťoval motor poháněný stlačeným vzduchem, samotnou výzbroj tvořily dvě nálože s roznětkou se 175kg náloží TNT. Označení se mu dostalo Mignatta – Pijavice – a jeho délka byla 8 m a průměr 60 cm. Bylo v podstatě vyvinuto s cílem útočit proti rakouským lodím.

3.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

3. 1. BRITŠTÍ PARTYZÁNI – AUXILIARY UNITS

Po porážce Francie zůstala v Evropě Velká Británie v boji proti stále se rozpínajícímu fašismu prakticky osamocena a bylo jen otázkou času, kdy Hitlerovo oko zálibně spočine i na tomto „ostrově svobody“.

První opatření

Toho všeho si byli čelní angličtí představitelé, včetně W. Churchilla, dobře vědomi. I toho, že jejich kdysi mocná armáda není na tento okamžik dostatečně připravena, ani vyzbrojena. Přesvědčil se o tom též tehdejší ministr války Anthony Eden při inspekci XII. armádního sboru, jemuž velel generálporučík Andrew Thorne. Právě tento generál se zúčastnil porady u W. Churchilla 30. června 1940, která se stala impulsem pro vznik tajné organizace, která měla v případě nepřátelské invaze na Britské ostrovy organizovat partyzánské jednotky v týlu německých invazních jednotek. Plán byl podložen několika zkušenostmi – první pocházela ještě z dob búrské války o nezávislost, kdy se britským jednotkám celkem úspěšně postavili místní osadníci. Jako další posloužila zkušenost proslulého Lawrence z Arábie (T. E. Lawrence), jenž působil v tureckém týlu v Arábii a využíval partyzánský způsob boje. A nakonec tu byly i poznatky velitele

XII. armádního sboru generála A. Thorna z dob jeho působení ve funkci vojenského ataše v Berlíně, kde mimo jiné studoval tzv. selské milice, což byly jednotky domobraný založené Fridrichem Velikým na obranu vlastního území. Podle dochovaných materiálů byl Thorne nespokojen se stavem domácích armádních jednotek a stal se iniciátorem celé této grandiózní akce, o jejíž existenci se široká britská veřejnost dozvěděla až několik desítek let po válce. Generál Thorne byl doporučen generálovi Ismayovi, kterého jeho plán velice zaujal, ale zároveň si ho spojil s již probíhajícími aktivitami britských zpravodajců.

Aktivity britských zpravodajců

Britské zpravodajské služby, zejména vojenské – tehdy pod označením DMI – Directorate of Military Intelligence –, již delší dobu podobné aktivity totiž připravovaly. Je to celkem logické, vždyť měly pod palcem informační zdroje a na základě analýzy dodávaných zpráv a na základě zkušeností si po nástupu fašismu k moci uvědomovaly nevyhnutelnost střetu. Také proto koncem 30. let vojenská zpravodajská služba vyhledávala prostřednictvím Joany Bright Astleyové v armádě lingvisty, cestovatele a různé odborníky na zahraniční země, podobně jako americká Office of Strategic Service při svém vzniku, jimž nabízela uplatnění ve svých rozšiřujících se řadách. V jejích osidlech mimo jiné uvízl i Peter Fleming, o němž ještě uslyšíme, ale třeba i cestovatel a arktický výzkumník Martin Lindsay.

Katalyzátorem všech událostí byl anšlus Rakouska k Německu, kdy za účelem propagandistického ovlivňování budoucího nepřítele vzniklo pod vedením bývalého šéfredaktora Timesů sira Campbella Stuarta na ministerstvu zahraničí (Foreign Office) malé oddělení, označované podle svého sídla Electra House, EH. Koncem března 1938 byla v rámci britské zpravodajské služby SIS (Secret Intelligence Service) založena sekce D, Destruction, pod vedením majora Lawrence D. Granda. Zde mimochodem zahájili svoji hvězdnou kariéru sovětští agenti Guy Burgess a jeho slavnější kolega Kim Philby. O něco později, na podzim 1938, zase v rámci ministerstva války (War Office), vzniklo oddělení GS-R, General Staff-Research, v čele s majorem J. C. F. Hollandem. Nutno dodat, že vznik GS-R se ve skutečnosti datuje do roku 1936, ale do doby, než mu začal velet ženista a Grandův kolega Holland, umírala na úbytě. Na rozdíl od čistě propagandistického oddělení EH se tyto dvě poslední složky

zabývaly spíše aktivními opatřeními, zejména vývojem a výzkumem sabotážních prostředků a částečně i výcvikem případného zvláštního personálu.

Sekce D, představovaná majorem Lawrencem Grandem, a Hollandova GS-R začaly brzy spolupracovat. Mezitím na jaře 1939 došlo k reorganizaci GS-R na MI-R (Military Intelligence-Research). To zde již působil další specialista na způsoby vedení nepravidelného boje, Colin McVean Gubbins, jenž s úkolem rozvinout případný partyzánský boj vydal tři základní příručky, které se na dlouhou dobu staly jakousi biblí pro zvláštní jednotky – Guerrilla Field Service Regulations (Záškodnický bojový řád), Partisan Leaders Handbook (Příručka pro partyzánské vůdce), Art of Guerrilla Warfare (Umění záškodnické války) – a ve spolupráci s ženistou Millisem Jefferisem další příručku How to use High Explosives (Jak pracovat s vysoce účinnými výbušninami). Sekce D SIS zatím začala s technickým vývojem demoličních zařízení – podílela se na vývoji plastické výbušniny, modernizaci polských časových rozbušek a mnoha dalších technických „hračkách“, jež se později objevily v rukách nejen příslušníků SOE, ale i SAS a commandos. Tím došlo k jakémusi rozdělení sfér zájmů, kdy specialisté SIS vyvíjeli prostředky k sabotážím a destrukcím, zatímco armádní zpravodajci studovali a navrhovali taktiku speciálních operací.

Kromě toho se muži MI-R objevili i v roli pozorovatelů v tzv. Zimní válce, finsko-ruském konfliktu, kde se zrodily jedny z prvních partyzánských jednotek bojujících proti jednotkám Rudé armády. Část zase sledovala první „blietzkrieg“ (bleskovou válku) v Polsku, což se jim málem stalo osudným, museli totiž před postupujícími jednotkami Wehrmachtu uprchnout do tehdy neutrálního Rumunska.

Určitě nyní nebude na škodu trochu předběhnout historii ve faktech – dosavadní tři složky, EH, Sekce D a MI-R, byly nakonec stmeleny do jedné organizace a to SOE, jež byla podřízena Daltonovu ministerstvu pro vedení hospodářské války (MWE).

Vznik britských partyzánů

Na čas byl Gubbins odvolán, aby vytvořil samostatné roty, které byly vyslány do Norska, kde se měly pokusit partyzánskou taktikou zpomalit nebo zastavit postup německých okupačních jednotek. Šlo tu o předchůdce proslulých jednotek commandos. Ale ani jejich akce již nemohly zabránit obsazení Norska a stažení Britského expedičního sboru. Po ná-